

Mezinárodní aspekty sociální politiky

1. Připomenutí některých pohledů na sociální politiku

1.1. Faktory ovlivňující (určující) sociální politiku.

Praktické: Demografický vývoj
 Ekonomická a sociální situace
 Politický systém
 Mezinárodní vlivy (!)

Obecné:

(M. Novak)

Tři relativně samostatné ale navzájem se ovlivňující „světy“:

technicko-ekonomický
 politicko-sociální
 morálně-kulturní

(Rudolf Steiner)

Tři oblasti společenského života:

1. Oblast kulturně-duchovní (náboženství, věda, umění, vzdělání)
 Cílem je **svoboda!**
2. Oblast politicko-správní (pravidla, smlouvy, zákony)
 Garantem musí být **stát.**
3. Oblast hospodářská (výrobci, spotřebitelé, výrobní a zprostředkující organizace).

Všechny oblasti se navzájem ovlivňují – 2 a 3 nesmí omezovat 1, ale vytvářet podmínky pro její rozvoj.

1.2. Různé modely a přístupy k sociální politice

Kulturně historická podmíněnost (Skandinávie, USA, Střední Evropa, Jižní Evropa, Rusko, Čína, Indie, Arabský svět, Afrika, Jižní Amerika))
 Vzájemné ovlivňování – globalizační a integrační procesy

1.3. Cíle sociální politiky

Zamezit (omezit) sociálnímu vyloučení a jeho důsledky
 V mezinárodním měřítku – rozvojová a humanitární pomoc

2. Současný stav světa

2.1. Ohrožující skutečnosti

- **Problémy životního prostředí**

Zhoršující se stav životního prostředí – kácení pralesů, biodiverzita, nedostatek a znečištění vod, znečišťování ovzduší, emise, oteplování, klimatické jevy, odpady, hluk, škodlivé záření aj.

- **Jaderné a další zbraně hromadného ničení (chemické, biologické)**

- **Vědecký rozvoj – možnost zneužití a omylů**

Některé z těchto nových hrozeb se nad námi vznášejí již dnes, o jiných zatím jen spekulujeme. Smrtící, vzduchem roznášené viry, „zkonstruované“ ve vojenských laboratořích, by mohly vyhladit celé národy. Pomocí farmaceutických přípravků specializovanějších a účinnějších, než jsou dnešní zázračné všeléky, bude možné změnit osobnost člověka, stejně jako genovými manipulacemi. Jednoho dne se možná budeme muset vypořádat i se „zdivočelými“ nanomechanismy, jež se začnou nekontrolovatelně množit, nebo se superinteligentními počítači.

Nelze vyloučit ani další novodobá rizika. Pokusy s vysoce urychlenými částicemi by mohly rozpoutat řetězovou reakci, v jejímž důsledku by se naše planeta doslova rozpadla na prach, nebo dokonce narušit samotnou strukturu časoprostoru. (Rees 2005)

- **Narůstání ekonomického, politického a kulturního napětí**
(Huntington 2001)

- **Terorismus jako forma řešení konfliktů**

Zvýšené riziko konfliktů

2.2. Ekonomické a sociální problémy

2.2.1. Globalizace a její důsledky

Globalizace je proces, který nevyhnutelně provází modernizací a technický rozvoj

Etapy: - po 1.sv.válce – světová hospodářská krize 30.let.

- po 2.sv.válce – hospodářská integrace – krize 70. a 80. let

- po roce 1990

Zrychlující se proces zahrnuje:

- průmyslový a obchodní kapitál, mezinárodní korporace, obchodní řetězce
- finanční kapitál - banky
- informační kapitál – media, sítě

Padají národní trhy, oslabuje se role jednotlivých národních států

Prohlubují se rozdíly - mezi zeměmi i uvnitř jednotlivých zemí

To vše má ekonomické, sociální a politické důsledky

2.2.2 Chudoba

Měření chudoby v mezinárodním měřítku:

V různých zemích se používají různé metody.

OSN používá ukazatel HPI (Human Poverty Index)

HPI 1 (pro rozvojové země)

1. statistický odhad podílu obyvatel, kteří nepřežijí 40. rok svého života
2. podíl analfabetů v dospělé populaci
3. podíl obyvatel, kteří nemají přístup k nezávadné vodě
4. podíl obyvatel, kteří nemají přístup ke zdravotním službám
5. podíl dětí, které ve věku 0-5 let mají podnormální váhu

HPI 2 (pro vyspělé země)

1. statistický odhad podílu obyvatel, kteří nepřežijí 60. rok svého života
2. podíl funkčně negramotných v dospělé populaci
3. podíl lidí, jejichž příjem je nižší než polovina průměrného příjmu
4. podíl dlouhodobě nezaměstnaných (12 a více měsíců)

Chudoba ve světě roste.

(*United Nations Human Development Report 1999*)

V rozvojových zemích absolutní chudoba – více jak 1,3 mld lidí, hlad, nedostatek vody, nemoci

V průmyslových zemích – relativní chudoba, „nová chudoba“
20% obyvatel pod hranicí chudoby, Evropa 18%, ČR 8%

(hranice relativní chudoby 50% průměrného příjmu v oblasti)

V RZ nový fenomén – „rozvojová krize“ (zabrždění, omezení rozvoje)

RZ jsou zranitelnější a jejich situace se zhoršuje. Krátkodobý spekulativní kapitál opouští země s vysokou mírou korupce a nefunkční státní správou „riziko investic“, přímá kapitálová pomoc je neúčinná, rozplyne se v „černé díře“

Socioekonomické nůžky se rozevírají, bohatí bohatnou, chudí chudnou.

Vybrané oblasti:

- Zdraví
 - HIV/AIDS počet nemocných vzrostl z 15 na 33 milionů
 - 800 milionů lidí nemá přístup ke zdravotní péči
 - 2.6 miliardy lidí žije v podmínkách, které neodpovídají základním požadavkům hygieny.
 - 1,3 miliardy lidí nemá přístup k nezávadné vodě

- Jídlo a výživa
860 milionů lidí hladoví
(200 mln Indie, 160 mln Čína, 150 mln Afrika – odhad FAO)
- Ekonomický příjem
1,3 miliardy lidí má menší příjem než 1USD na den
1 miliarda lidí nedokáže uspokojit základní životní potřeby
- Vzdělání
Na Zemi žije 850 milionů analfabetů
Ve VZ je 100 milionů funkčně negramotných lidí
- Ženy a děti
340 milionů žen se nedožije 40.roku života
25-50 % žen je vystaveno některé z forem domácího násilí
160 milionů dětí hladoví
200 milionů dětí je využíváno jako pracovní síla
1,2 milionu dětí se každým rokem stává obětí obchodu
Podíl dětí, které žijí v bídě: USA 20%, VB 9%, Evropa 2-5%
Rodiny s jedním rodičem, které žijí v bídě:USA 57,9%,
VB 16,5%, Francie 17,9%

OSN formuluje 7 druhů (oblastí) ohrožení světa

- 1.bída
- 2.hlad
- 3.zdraví
- 4.kriminalita (ohrožení osobní svobody)
- 5.poškození životního prostředí
- 6.kultura
- 7.ohrožení demokracie (totalitní režimy a hnutí)

UNICEF formuluje 3 nejdůležitější úkoly:

1. zajistit dostatek potravy
2. zajistit přístup k nezávadné vodě a zdravotní péči
3. zajistit láskyplnou péči (!)

Důsledky chudoby - chudoba vede k terorizmu

Kofi Annan: „*Chudoba je urážkou lidské důstojnosti*“

Je nutno nejdříve investovat do sociální oblasti – vzdělání, zdravotnictví

„Milenium OSN“ do roku 2015:

- snížit chudobu na 50%
- zpřístupnit vzdělání všem
- snížit kojeneckou úmrtnost o 30%
- zastavit nárůst nemocí jako je malárie a AIDS

Usilovat o dosažení *Rozvojových cílů tisíciletí*, celosvětově známých pod anglickou zkratkou MDGs - *Millennium Development Goals* - se na Summitu tisíciletí v září 2000 v New Yorku zavázalo 191 států světa.

Rozvojové cíle tisíciletí

1. CÍL: ODSTRANIT EXTRÉMNI CHUDOBU A HLAD

Úkol 1: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří žijí z příjmu nižšího než 1 USD na den.

Úkol 2: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí, kteří trpí hladem.

2. CÍL: DOSÁHNOUT ZÁKLADNÍHO VZDĚLÁNÍ PRO VŠECHNY

Úkol 3: Do roku 2015 zajistit, aby mohly děti kdekoli na světě, dívky i chlapci, dokončit základní školu.

3. CÍL: PROSAZOVAT ROVNOST POHLAVÍ A POSÍLIT ROLI ŽEN VE SPOLEČNOSTI

Úkol 4: Do roku 2005 odstranit nepoměr pohlaví v základním a středním školství a do roku 2015 na všech úrovních vzdělávacího systému.

4. CÍL: SNÍŽIT DĚTSKOU ÚMRTNOST

Úkol 5: Do roku 2015 snížit o dvě třetiny úmrtnost dětí do věku pěti let.

5. CÍL: ZLEPŠIT ZDRAVÍ MATEK

Úkol 6: Do roku 2015 snížit o tři čtvrtiny míru mateřské úmrtnosti. ∴

6. CÍL: BOJOVAT S HIV/AIDS, MALÁRIÍ A DALŠÍMI NEMOCEMI

Úkol 7: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření HIV/AIDS.

Úkol 8: Do roku 2015 zastavit a zvrátit šíření malárie a dalších závažných onemocnění.

7. CÍL: ZAJISTIT UDRŽITELNÝ STAV ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

Úkol 9: Integrovat principy udržitelného rozvoje do politiky a programů jednotlivých států a zabránit ztrátám přírodních zdrojů.

Úkol 10: Do roku 2015 snížit na polovinu počet lidí bez dlouhodobě udržitelného přístupu k nezávadné pitné vodě a základní hygieně.

Úkol 11: Do roku 2020 dosáhnout výrazného zvýšení kvality života minimálně 100 milionů obyvatel příměstských chudinských čtvrtí (slumů).

8. CÍL: BUDOVAL SVĚTOVÉ PARTNERSTVÍ PRO ROZVOJ

Úkol 12: Dále rozvíjet otevřený obchodní a finanční systém založený na jasných pravidlech, předvídatelnosti a absenci diskriminace (včetně závazku usilovat o dobré vládnutí, rozvoj a snižování chudoby, a to na národní i mezinárodní úrovni).

Úkol 13: Řešit specifické potřeby nejméně rozvinutých zemí (beztarifní a bezcelní přístup pro vývoz zboží z těchto zemí; odpuštění dluhů pro nejvíce zadlužené země a zrušení oficiálního bilaterálního dluhu; štedřejší poskytování oficiální rozvojové pomoci zemím, které se zavázaly ke snížení chudoby atd.).

Úkol 14: Řešit specifické potřeby vnitrozemských států a malých ostrovních rozvojových států.

Úkol 15: Komplexně řešit problém zadlužení rozvojových zemí prostřednictvím národních a mezinárodních opatření s cílem zajistit dlouhodobou udržitelnost dluhu u zadlužených zemí.

Úkol 16: Ve spolupráci s rozvojovými zeměmi vytvořit a realizovat strategie směřující k zajištění slušné a produktivní práce pro mladé lidi.

Úkol 17: Ve spolupráci s farmaceutickými firmami ; poskytnout přístup k dostupným základním lékům v rozvojových zemích.

Úkol 18: Ve spolupráci se soukromým sektorem zpřístupnit rozvojovým zemím výhody nových technologií především v informační a komunikační oblasti.

9. června 2005 zveřejnila OSN každoročně vydávanou zprávu o plnění MDGs *The Millennium Development Goals Report 2005*. „Namísto určování cílů musí nyní světoví představitelé přijít s řešením," píše ve zprávě Kofi Annan. Podle zprávy klesl počet lidí žijících v extrémní chudobě od roku 1990 o 130 milionů. Největší podíl na poklesu chudých mají země východní, jihovýchodní a jižní Asie. Celková situace se však zhoršila v jiných oblastech, především v subsaharské Africe.

Zpráva je velmi kritická k oblasti snah o omezení úmrtnosti dětí a matek.

„Oproti šedesátým až devadesátým letům minulého století se celý proces zpomalil a naplnění cíle snížit do roku 2015 o dvě třetiny počet dětí, které se nedožijí pátého roku života, je ohroženo. Očkováním a řadou nízkonákladových léčebných a preventivních opatření lze přitom zachránit miliony mladých životů každý rok," píše se v hodnotící zprávě.

Dva a půl měsíce před touto zprávou zveřejnil Kofi Annan materiál nazvaný „*Ve větší svobodě*", ve kterém shrnuje své návrhy na chystanou rekonstrukci OSN a věnuje se i *Rozvojovým cílům tisíciletí*. Annan se v dokumentu vyslovil pro společné řešení otázek bezpečnosti, rozvoje a lidských práv. Lidstvo podle něj nemůže dosáhnout bezpečnosti bez rozvoje ani rozvoje bez bezpečnosti a nebude se těšit ani jednomu bez respektování lidských práv. „Co nabízím, je souhrnná strategie. Staví na stejnou úroveň tři hlavní účely OSN: rozvoj, bezpečnost a lidská práva, vše podloženo vládou zákona. (...) Materiál také opakuje nutnost zdvojnásobení prostředků vydávaných na rozvojovou pomoc. „Nepotřebujeme nové sliby, potřebujeme splnit ty, které již byly dány," píše Kofi Annan.

Hodnocením dosavadních výsledků i návrhy na další kroky v boji s chudobou se zabývala také skupina 265 předních světových odborníků na otázky rozvoje, vedená profesorem Jeffrey D. Sachsem v takzvaném *Projektu tisíciletí*.

Výsledkem jejich činnosti je zpráva nazvaná „*Investice do rozvoje: Praktický plán na dosažení rozvojových cílů tisíciletí*“, která je dosud nejobsáhlejším materiálem věnujícím se boji proti chudobě na globální úrovni.

Zpráva poukazuje především na nutnost cílených investic do základních veřejných služeb, jakými jsou například zdravotnictví, školství a infrastruktura. Autoři zprávy vyzývají světové společenství k přehodnocení mezinárodního systému podpory rozvoje, který shledávají neefektivním a bez konkrétního zaměření, a ke zlepšení koordinace mezi jednotlivými agenturami OSN. Podle jejich zjištění se totiž z každého dolaru mezinárodní pomoci do programů v chudých zemích dostane pouze kolem 30 centů. „Rozvojová pomoc bude mnohem efektivnější a méně nákladná, bude-li cíleně sdružována a efektivně využívána na lokální úrovni.“

Většina zemí bohatší části světa svůj závazek prozatím neplní. Slib poskytnout na rozvojovou pomoc sedm desetin procenta hrubého národního příjmu naplnily pouze Dánsko, Nizozemsko, Norsko a Švédsko. Celosvětová tzv. *Celková oficiální rozvojová pomoc* dosahuje v současnosti pouhé jedné třetinu z přijatého cíle a každým rokem narůstá o schodek 125 miliard dolarů.

Valné shromáždění OSN v září 2005 mělo být kromě revize dosavadních výsledků také připomínkou toho, že cesta k odstranění světové chudoby vytyčená *Rozvojovými cíli tisíciletí* ještě zdaleka není u konce.

O dosažení *Rozvojových cílů tisíciletí* do roku 2015 se zavázala i Česká republika. Jako zástupce bohatší části světa se jí týkají především závazky osmého rozvojového cíle.

Zkušenost ČR jako dárcovské země je stále velmi čerstvá, vládní program zahraniční rozvojové pomoci byl obnoven v roce 1995. České rozvojové projekty se soustředí především na školství, ochranu životního prostředí, rozvoj infrastruktury a zemědělství - odvětví, se kterými má země dlouhodobé zkušenosti.

Kromě úspěchů v podobě fungujících projektů se česká rozvojová pomoc potýká i s řadou problémů. „Způsob financování rozvojových projektů, který stále probíhá na jednoleté bázi, se ukázal jako nevyhovující vzhledem k tomu, že velká většina projektů je víceletých,“ uvádí kupříkladu národní „*Zpráva o rozvojových cílech tisíciletí*“, kterou vypracoval tým *Centra sociologických a ekonomických studií* (CESES) pod vedením profesora Martina Potůčka. . . .

Ke kampani Česko proti chudobě se sdružilo 28 českých nevládních a neziskových organizací zabývajících se humanitární a rozvojovou pomocí, vzděláváním, gender problematikou i životním prostředím. Tato kampaň navazuje na obdobné akce v dalších evropských i neevropských zemích. Jejím cílem je informovat českou veřejnost o problematice globální chudoby a vyvolat její zájem o aktivní přístup k ní.

Chudoba znamená vyloučení – řešení je začlenění!

K začlenění nedojde samočinně.

Důsledky globalizace musí řešit regulace!

Liberálové jsou proti

Subjekty (nositeli) regulace musí být jednotlivé země, skupiny zemí, nadnárodní instituce.

To platí pro svět i pro Evropu

2.3. Evropa a sociální stát

Také v Evropě roste chudoba, Je to konec sociálního státu?

Filozoficky ne, idea sociálního státu musí zůstat zachována.

Změnit se musí praxe, způsob přerozdělování, restrukturalizace nákladů, hledání nové podoby sociálního státu od 90.let min.století.

Důraz se přesouvá na odstraňování vyloučenosti - nové chudoby

Co je nová chudoba?

- rostoucí počet příjemců sociálních dávek a služeb,
- rostoucí nezaměstnanost a nestabilita v zaměstnání,
- rostoucí počet nezaplacených účtů a nesplácených půjček, dlouhodobých finančních závazků,
- rostoucí počet osamělých rodičů - samoživitelů,
- rostoucí počet bezdomovců,
- rostoucí soustředění chudých v určitých částech měst,
- ekonomický exodus.

Charakteristika současné situace:

1. Změny na trhu práce – růst nezaměstnanosti, požadavky na kvalifikaci
Flexibilizace práce - přesun z klasických odvětví do sektoru služeb
2. Flexibilizace - (oslabení dosavadních forem) rodiny
3. Demografické změny – stárnutí populace, narůstání etnické různorodosti
4. Vzrůst role nadnárodních firem – oslabení role národních států
5. Nedostatek zdrojů pro sociální dávky (snižování daní, snižování odvodů z mezd) – vzrůst napětí mezi generacemi a různými sociálními skupinami
6. Problém sblížení sociálních systémů

Rizikové faktory:

- vzdělání
- zdravotní stav, postižení
- stáří
- bydlení
- rozpad rodin, hledání nové podoby rodiny
- regionální aspekt (různá úroveň regionů)

Summit EU v Lisabonu

Trvale udržitelný rozvoj předpokládá:

- sociální vyrovnání regionů
- sociální kohezi (soudržnost)
- boj proti sociálnímu vyloučení

Summit EU v Nice - národní plány boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení
4 společné cíle:

1. Usnadnění přístupu
2. Prevence rizik sociálního vyloučení
3. Pomoc ohroženým skupinám
4. Mobilizace všech stran účastnících se boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení

Úkoly pro země EU:

1. vytvořit začleňující trhy práce (zaměstnatelnost)
2. zabezpečení minimálního příjmu pro důstojný život (životní minimum, minimální mzda)
3. odstranění znevýhodnění v přístupu ke vzdělání
4. bydlení pro všechny
5. zachování rodinné solidarity, ochrana práv dětí
6. rovný přístup ke službám – doprava, informace, zdravotnictví, sociální služby
7. integrované poskytování služeb – poradenství
8. obnova a regenerace znevýhodněných území

Principy: holistický přístup, solidarita, důstojnost, participace, udržitelnost
subsidiarita

Nástroje: Hospodářská politika
Politika zaměstnanosti
Sociální politika

Dva protichůdné principy: - ekonomická efektivnost (trh)
- soudržnost, solidarita (sociální smír)

Vytvořit „sociální ekonomiku“ – část ekonomiky nepracující výhradně na principu ekonomické efektivnosti – nejde to v klíčových odvětvích, ale tam kde nepůsobí tak silně mezinárodní konkurence, kde je nízká produktivita práce, je možno vytvořit prostor pro začlenění vyloučených (senioři, matky s dětmi, lidé s postižením, etnické menšiny)

Sociální ekonomika vyžaduje podporu – regulaci.

2.4. Politická situace ve světě na počátku 21. století

90. léta konec bipolárního světa, narůstání nerovnováhy a z toho vyplývající napětí a konflikty.

- Balkán
- Afganistan
- Izraelsko-palestinský konflikt (nová fáze)
- Irák
- Írán
- Severní Korea
- Afrika
- a další oblasti (Gruzie, Čečensko)

(srov. Brzezinski: *Bez kontroly*, Huntington: *Střet civilizací*, Kaplan: *Přicházející anarchie: zborcení snů- svět po studené válce*)